

Fisk & fiske i Vallentunasjön

Faktakåseri av Anders Junestrand

Vallentunasjön är belägen i norra delen av Täby kommun, i Täby kyrkby, med en något mindre del av sjön i Vallentuna kommun. Sjön är grund och är under sommaren mycket grumlig. Grumligheten är inte bara miljöpåverkan. Sjön har alltid varit grumlig, ibland mer, ibland mindre. Under vinterhalvåret är vattnet mycket klarare och saknar helt grönalger. Sjön är inte mer än 10 m i de djupaste hålorna, som ligger utanför pumpverket. Pumpverket ligger vid Uthamravägen i södra delen av Vallentuna. Sjön har ett normalt djup på 2-3 m förutom hålorna. Den har ett bra bestånd av olika sorters vass. Vassen täcker samtliga stränder förutom där vi har berg i dagen. Kärleksudden och områden runt nya och gamla baden är vasslösa. Vassen hyser en mängd sjöfågel. Ett bra bestånd med skäggdopping och ett par fiskgjusar är sjön trogen. Svan, kanadagäss, sotare och lite olika sorter av änder finns också. Rördrommen bor nedanför Vallentuna kyrka, tillsammans med en stor mängd näktergalar.

Många doppingar häckar och tar sitt levebröd ur sjön. Doppingen är fridlyst och relativt ovanlig.

Det ingår också ett antal minkfamiljer i faunan, på gott och ont. Minken äter det mesta från fisk, kräfta, ägg och till fågelungar.

Som jag berättade tidigare är Vallentunasjön en grund slättsjö som saknar ett ordentligt utlopp. Den har visserligen ett utlopp till Norrviken, men det har varit för lite vatten för att fisken obehindrat ska kunna vandra upp och ner. Gäddan är en fisk som gärna går uppströms till lek.

Jag tänker göra en ovetenskaplig förteckning över de fiskar som sjön hyser, hur man har fiskat och hur man i dag fiskar för att nå ett bra resultat och inte minst berätta om den naturupplevelse ett bra sötvattensfiske erbjuder.

Fisket i Vallentunasjön har under tidens gång varit en viktig del av försörjningen för bönder, torpare

och andra som bott runt sjön. I ett senare skede även för arbetare från Roslagsbanan.

Det har under gynnsamma tider förekommit ett sådant givande fiske på lekande gädda att det fraktades fisk med Roslagsbanan till Stockholm för försäljning.

Fram till 30-40-talet var fisken i sjön den enda möjligheten för de boende att få äta färsk fisk. Gäddan stor och lättfiskad, abborren relativt lättfångad, braxen, rudan och mört har varit fin matfisk. Gösen tillkom mycket senare.

Ålen har hela tiden varit ointressant. Laken har fiskats, men i mindre utsträckning på grund av sitt fula yttre utseende. Kräftfisket har hela tiden varit mycket bra tills den första pesten kom på 40-50-talet.

Sjön är också känd för sina fornlämningar som ligger runt sjösidorna.

När du promenerar runt i markerna vid sjön så går du på många gravplatser, boplatser och inte minst på tingsplatsen i Bällsta med sina runstenar. Vi har också Fällbro med sina runstenar och hällristning vid utloppet. Vallentunasjön var en länk av sjövägen in i Uppland och till Uppsala.

Följer man den gamla sjöleden inåt landet, stöter man på åtskilliga fornlämningar, runstenar och gravar efter vägen. Det har sedan bronsåldern varit tätt befolkat just i denna bördiga del av Uppland.

Sjöleder var mycket viktiga, ett bra och effektivt sätt att transportera varor på. Järnålderns och vikingatidens stora och grundgående båtar gick alldeles utmärkt att ta sig fram med längs lederna. För många år sedan kunde det dyka upp drakar (namn på båtar) som roddes eller seglades på väg upp eller ner från det inre av Uppland med förnödenheter som kom från Europa, Asien och Ryssland. Man hör också på de klingande namnen på orter och byar att allt har mycket gamla anor; Sjöboda, Olhamra, Angarn, Frösunda, Uthamra, Brottbys, Skålhamra, Fällbro och Orkesta.

Det är i dessa anrika marker som vår sjö är belägen i.

Gäddan (*Esox lucius*)

Den fisk som man först tänker på när man pratar om Vallentunasjön är gäddan. Denna glupska rovfisk äter allt, från ål till andungar. Den kan till och med bita badande barn.

Som vuxen är det en av våra mest påtagliga rovfiskar, den äter ju allt. Men den är den ensamme jägaren som i lugn och ro får lurpassa i vassarna. Det är en stor fisk. 8 till 10 kg är inget ovanligt.

Har själv varit med att ta upp en gädda, 8,5 kg, på angel i Vallentunasjön. Men hur ska vi bära oss åt för att fånga denna sluga och glupska enstöring?

Spinnfiske är en bra metod runt vassar och grunda vikar. Prova med skeddrag, wobbler eller spinnare.

Det kan vara svårt att hitta fisken. Leta runt vassar och grynnor.

Om du fiskar gädda med spinnare är möjligheten stor att det även kan hänga på en abborre eller gös.

Slantfiske. Ett annat bra sätt att fånga gäddan på är det urgamla slantfisket.

För att utföra detta fiske så fordras i sjön en båt, på grund av att det är mycket vass och grunt vatten i sjön. Man båtslantar med ett långt bambuspö, lina och krok. Går mindre bra från land.

Slantkroken är en enkelkrok och en trekrok, som mellan sig har en tafs av ståltråd. Går att handla i närmaste redskapshandel. Vid slantning användes en lagom stor mört som krokas i munnen med enkel krok och i analen med trekroken. Mörten måste vara så lite skadad som möjligt för att fisket ska bli maximalt.

Det är en fiskekompis, flickvän eller fru som rör båten runt de heta ställena, som du före fisket utsett. Slantaren står i aktern av båten och sänker ner mörten lite här och där. Mörten ska ha möjlighet att kunna simma lite då och då.

Och då, utan förvarning känner du att det drar mer än det brukar. Släpp då efter så mycket lina som är möjligt eller sträck bambuspöt. När gäddan biter är det oftast tvärs över fisken som den tänkt sig till lunch. Nu eller aldrig gäller det att vara lugn! Gäddan måste svälja innan du svarar. Oftast går det bra ur gäddans synvinkel. Det beror på att slantarens nerver inte står pall. Man måste vänta tills gäddan stannar och ska svälja mörten. Fisken måste ha

betet ordentligt i munnen så krokarna fastnar när du svarar. Nu har gäddan sin chans. Spottar den ut kroken, eller ?!

Varför inte prova ett angelfiske !

Angelfiske är en gammal känd svensk metod och är den metod som julgäddan oftast fiskades med.

Angeldonet, redskapet för angelfiske, består av en kort, vanligen en fyrkantig käpp, kallad stolpe eller spö av trä eller i dag plastmaterial, spetsad eller fasad i nedre kanten för att ordentligt kunna fastna i isen. På stolpen sitter en rulle monterad som bör rymma ett 20-tal meter bra bomullslina. I käppen ska det också kunna finnas plats för en smal fjäder på ca 40 cm. I ena änden av stålfjädern sitter en kork, som oftast är röd.

Angelkroken som skiljer sig starkt från vanliga fiskekrokar är så bockad att fisken inte kan svälja utan måste ha mört och angelkrok i munnen, till dess fiskaren svarar och krokar fisken.

Angelfiske är ett fiske från is främst efter gädda, men också gös kan fiskas på detta sätt. Betet är mört men andra blankfiskar går också bra.

Ja, nu är vi åter ute på vinterisen med bete, isborr, isdubb och angeldon.

Borra nu hålet på det ställe där du tror att gäddan går. Gör ett litet extrahål för pinnen i isen, agna och släpp i redskapet, ta ut det rätta djupet, gör en liten ögla på reven som fästes runt stålfjädern efter korken. När fisken tar betet så flaggar stålfjädern till och den fladdrar ett bra tag. Spring då fram till donet, låt linan löpa ut till dess fisken stannar med betet i munnen !

Då gäller det ! Lugna drag i linan, inte stanna förrän fisken ligger på isen !

Och där ligger då en vacker isgädda och sprattlar. Använd inte mer än fem don, det brukar räcka. Det är svårt att hantera mer när det börjar flagga.

Flagga är ett uttryck som användes när en fisk tar betet och stålfjädern med den röda korken svajar.

När linan löper ur spolen är det en fisk på som har betet i munnen.

Sen finns det några andra fiskesätt som jag anser vara *osportliga*. Harpunering på lekande fisk, kräftfiske med lampa, ryssjor eller mjärde, nätfiske med för små maskor och nätfiske på lekande gös.

God fiskelycka!

Gösen (*Lucioperca*) eller abborrgädda.

Gösen i Vallentunasjön är relativt ung. Den första utsättningen gjordes någon gång på femtiotalet. Sedan dess och till dagens datum är vår sjö ett mycket bra gösvatten, ja till och med ett av de allra bästa i hela landet.. Vallentunasjöns beskaffenhet av vattnet, kraftig tillgång på småfisk och relativt lite fisketryck är det maximala för en bra gösstam. Den kraftiga tillgången på rovfisken gös gör att andra jägare får ett mindre utrymme. Gäddan är på nergång men hämtar sig så fort gösen minskar.

En annan fisk som vi tror har sammanhang med gösen är laken. Sjön har aldrig varit någon laksjö men jag vet att på 70-talet innan gösen var helt acklimatiserad, gick det mycket bra att på vintern med sax fånga några fina islakar. I Vallentunasjön växer gösen relativt snabbt. Redan efter det första året når fisken en längd av 8-10 cm. Den når en vikt på ett kilo efter 4-5 år och kan i det näringsrika vattnet bli mycket stor.

Svenska sportfiskerekordet på gös är 12,7 kg. Jag vet att det i vår sjö har spöfångats många gösar över 10 kg. Jag har själv tagit en vacker hona på 9,7 kg en tidig vårdag just efter islossningen med en wobbler, (rapala magnum) långsmal kraftigt röd. Strax utanför Svinudden i Bällsta gjordes fångsten.

Hur bär vi nu oss åt för att få denna eleganta jägare, Gösen.

Spinnfiske på våren strax efter islossningen fram till midsommar är den bästa tiden. Fisken är då mycket huggvillig. Köttet är som bäst i kallt väder.

På våren samlas fisken runt sina lekplatser, båda könen bevakar sitt revir och hugger på allt som simmar förbi. Det kan vara en stor wobbler, ett blankt skeddrag, en gammal spinnare eller giggen som är mycket populär i sjön.

Fisken står på sina lekplatser, det är där du ska fånga dem. Vad jag vet så har sjön många lekplatser. För att hitta dem så är det bara att leta, har du en gång fått en gös så ska platsen provas många gånger. Ger den fisk eller hugg flera gånger så har du förmodligen hittat en lekplats.

Ett annat sätt att hitta lekplatser är att titta var de andra fiskar, det brukar ge resultat. Men rusa inte bara på utan vänta på din tur. När jag nu pratar om spinnfiske så är det med båt men

det finns också många fina platser från land. Från Caravan Club fram till Mellansjö är bergen utmärkta platser för spinn, angelmete och maskmete. De största fiskarna är tagna från dessa berg.

Jag talade om angelfiske med don på gädda. Det går lika bra på gösen. Vad som bör sägas om detta är att gösmunnen är betydligt mindre men mycket hårdare. Det betyder att man kan gå ner i storlek på kroken, fiska med så liten krok som möjligt i proportion till betet. Du kan hålla till på samma ställen som du på våren fiskar med spinn. Fiskesättet är detsamma som för gädda. Du måste vänta tills gösen stannat. Det ser du på linan när den slutar rulla ut. **Svara med ett snabbt motdrag, dra sedan in fisken med linan till hålet och dra up. Avliva.** Den fisk som du inte ämnar ta hem, var försiktig på alla sätt med den så inte fisken får några skador. Ner med den samma väg den kom upp. Vi måste vara rädda om den fisk som just nu inte ska i grytan, den tar vi nästa år istället då storleken är större.

Ett av de elegantaste fiskesätten är med angel, flöte och ett långspö.

Fisket startar med att du fiskar upp en betesfisk. Det gamla fina sättet är mask-bröd och flöte.

En brygga, en grynna, udde med eller utan vass är oftast bra ställen. Det kan ta lite tid men snart har du en vacker samling av olika fiskearter och storlekar. I det här fisket spelar arten på betesfisken mindre roll. Välj ett berg uppe eller vid vass. Meta som om du fiskade med mask, men försök att komma så långt ut som möjligt. Gösen är en fisk som inte har några revir förutom vid leken.

Det betyder att fisken hela tiden simmar runt i sjön.

Där sitter du nu och väntar på napp. Om du har tillgång till flera spön så är det bara till fördel. Betesfisken är krokad vid ryggen med en ganska stor krok. När flötet börjar dra i väg så vänta.

Gösen måste ha betesfisken helt i munnen innan det går att svara. Svara med ett ordentlig knyck

och gösen sitter där.

Jag har varit med vid många tillfällen då vi från båt fiskat upp till 10 stora fina gösar. Tagna på angelfiske med mört som bete. Det har då varit vårfiske som varit aktuellt.

Abborren (*Persa fluviatilis*)

Ja, vi börjar med abborren, som är en jägare och håller ihop i mindre stim. Den kan också vara den ensamme stöten. Abborren är lika gammal som sjön själv. Den finns runt om i hela landet och på vissa områden av Östersjön där vattnet inte är för salt. Fångstredskap för fisken är mask, löja eller spinnare. Maskmetet går till så att en stor daggmask sättes på kroken. Du fiskar på de ställen som du tror på. Det finns så mycket abborre i sjön, att du knappast går hem tomhänt. Bli inte förvånad om det hänger på några mörtar, kanske en snorgärs, pankor eller rudor. Sjön kokar av blankfisk. Fiska större abborre med levande bete på ställen där det är

Ålen (*Anguilla*)

Nu har vi den slingriga ålen kvar. Det har under de sista 6 åren varit flera stora utsättningar av småål i sjön. Det kommer i framtiden vara ett mycket gott ålafiske i sjön. Visserligen kommer många ålar att smita ut genom det utlopp som ligger vid Fällbro, men vi har satt ut så många att sjön kommer att vara mycket attraktiv för ålafiskare. Vad som gäller i vår sjö är att det är bottenmetet som ger det bästa resultatet. Långreven är också en typ av bottenmete. Men betydligt svårare att hantera, risken för trassel är stor. Välj ut en udde där det inte är för mycket vass. Ni måste ha fritt när natten kommer med mörker. Det vanliga kastspöt går bra. Linan bör vara relativt tjock. Det händer ofta att ålen trasslar

Övriga fisksorter

Sjön tillhandahåller många andra fisksorter som är lite olämpliga som föda. Vi har en mycket liten stam av lake (*Iota-lota*). Den är så liten att den är olämplig att fiska på. Får se vad stämman säger om en liten utsättning av denna delikatess. Denna mycket eleganta och välsmakande söt- och bräckvattenfisk. Kräftbeståndet i sjön är bara en spillra av det som en gång var en bra sjö för den storväxta svenska flodkräftan. Om du någon gång skulle få en eller flera kräftor så sätt dem åter. Nya utsättningar av flodkräfta kommer nog att ske i framtiden. Det är en fråga om ekonomi och arbetsinsatser.

lite djupare. I detta fall bli inte förvånad om en ål eller en liten gös hänger på.

Att ta abborre med spinnfiske är en gammal beprövad metod. Använd spinnare eller gigg. Men här ska du inte heller bli förvånad om en gädda eller gös hänger på.

De flesta av sjöns jägare tar på beten till spinnfiske.

Så var det pimpelfiske på vinter och våris. Ett jättefint fiske för hela familjen på soliga vårisar. En isborr är ett måste. Pimpelspö och blänken går att köpa i redskapshandeln (billigt).

För ett gott vinterfiske bör medtagas varm choklad, smörgås med ost, ett par apelsiner och något att sitta på när benen blir trötta.

Lycka till !

in sig i skräp på botten och då måste linan vara stark, för då gäller det att dra.

Bottenmete på ål är ett kvälls- och nattfiske och det är en fördel att vara två så man har någon att prata med då nattkylan kommer. På spöt ska det finnas ett sänke på 20-30 gram och gärna två krokar. Växla mellan beten. Många fiskare tycker att två spön är lagom att hantera. Ett spö med stor daggmask, ett med styckad mört eller löja. Kasta ut och vänta. Sätt spöt mellan ett par stenar, spänn upp reven mot sänket. Fäst ett litet rött snöre på toppen så att du på natten ser när det rycker i linan. Samma sak gäller för ålen som för övrig fisk i sjön. Var försiktig med den fisk som du inte ämnar ta med hem. Kroka av mycket försiktigt och sätt den åter. Som en fiskare i sjön en gång sa: "Det är alltid bra att ha på tillväxt"

I Vallentunasjön får **endast svensk flodkräfta förekomma enligt länsstyrelsen.**

Det förekommer lite andra arter av blankfisk **mört**, men inte i någon större utsträckning. Vi har en liten tuff krabat som trivs bra i sjön; snorgärs, **gärs** (*Acerina cerunau*) Den blir i sjön sällan över 10 cm. Som maskmetare kommer du med all sannolikhet i kontakt med den. Får du tillräckligt med gärs, varför inte göra en gärsoppa. Köttet är vitt och välsmakande.

Ja, nu är det bara att ladda för de kommande timmarna på sjön med fiske och gemenskap.

Anders Junestrand

Skriftställare, fiskare, tillsynsman & styrelsesuppleant